

# ՀԱՏՈՒԿ ԳՆԴԻ Կազմավորումը

2000 թվականի սեպտեմբերի 20-ին լրացավ Հափուկ գնդի կազմավորման 10-րդ փարին: Իր կենսագրականով գունդը բազում հերոսական, փառահեղ էջեր է թողել Արցախյան ազատամարտի պայմանության մեջ, եւ, իրավամբ, համարվել է Հայոց Ազգային բանակի հիմնաքարը:

1988-90 թթ. Հայաստանում փիրում էր բարդ, նույնիսկ քառային իրավիճակ. պետական իշխանությունների գործունեությունը կաթվածահար էր, իսկ երկրի սահմանային գոտիներում ու Արցախում գնալով թեժանում էին մարտական գործողությունները: Չկային սեփական զորամիավորումներ երկրի սահմանները պաշտպանելու, թշնամու դեմ կանգնելու համար: Այս պայմաններում հայրենիքի ու ժողովրդի պաշտպանական սրբազան գործը իրենց վրա էին վերցրել կամավորական ջոկատները, որոնք այդ շրջանում զինված էին որսորդական ու ինքնաշեն հրապաններով: Ջոկատները հիմնականում էին վերահսկվում, դիմում էին ինքնագործունեության, երբեմն՝ նաեւ ապակայունացնում առանց այն էլ անկառավարելի ներքին կյանքը: Հարկավոր էր կենտրոնացնել այդ անկառավարելի փարերը գործող ջոկատների գործունեությունը եւ ստեղծել պաշտպանության կառավարելի ու հուսալի համակարգ:

Ճիշդ է, ժամ առ ժամ անհրաժեշտություն էր դառնում ազգային բանակի ստեղծումը, բայց մյուս կողմից դա մի մեծ պրոբլեմի հետ էր կապված, քանի որ Հայաստանում դեռեւս պրոբլեմային էին անում խորհրդային զինված ուժերը: Այդ պարագայում որոշվեց միավորել կամավորական ջոկատները եւ ստեղծել հափուկ գունդ՝ ներքին գործերի նախարարության կից, այսպես ասած՝ Մոսկվայի աչքերը փակելու համար: Հիշում եմ, այդ օրերին Վազգեն Սարգսյանը շրջանից-շրջան, գյուղից-գյուղ էր գնում, զրույցում ջոկատների հրամանատարների, հեղինակություն վայելող ազատամարտիկների հետ: Դա շարք դժվարին աշխատանք էր, երբ ազատամարտիկները իմանում էին, որ պետք է միավորվեն ներքին գործերին առընթեր հափուկ ստորաբաժանումում, հիմնականում հրաժարվում էին: Հարկ էր նրանց հետ երկար, բացատրական աշխատանք փանել, համոզել: Եվ Վազգենին հաջողվում էր, պատմում է ՆԳ նախկին նախարար Կառլոս Ղազարյանը:

Եվ ահա, 1990 թվականի օգոստոսի 21-ին ՀՀ նախարարների խորհրդի կողմից ընդունվում է ՀՀ ՆԳ նախարարության առընթեր հափուկ ստորաբաժանումներ ստեղծելու մասին թիվ 411 որոշումը: Այդ ստորաբաժանումները պետք է իրականացնեին հանրապետության սահմանների պաշտպանությունն ու երկրի ներսում ներքին կարգի պահպանությունը:

Որոշման համաձայն, 1990 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ 420 հրամանով ստեղծվում է Հափուկ գունդը: Հրամանից անմիջապես հետո ՆԳ նախարարը մեկնում է Մոսկվա՝ գնդի ֆինանսավորման հարցերը լուծելու: Չնայած ՆԳ խորհրդային նախարար Բակափինին արդեն տեղեկացրել էին, որ Հայաստանում ազգային բանակի կազմավորման աշխատանքներ են փարվում, այնուամենայնիվ հաջողվում է գունդը ֆինանսավորել:

Այդ օրերին հայրաբարության հանդես է գալիս Գերագույն խորհրդի պաշտպանության հանձնաժողովի նախագահ Վազգեն Սարգսյանը եւ կոչ անում անդամագրվել հայոց նոր ստեղծվող բանակին: Հափուկ գունդ՝ պետական զինվորական կազմավորում ստեղծելու կոչին արձագանքում են Հայաստանի գրեթե բոլոր շրջաններից ու քաղաքներից ինչպես կամավորական ջոկատներ, այնպես էլ անհատ քաղաքացիներ, կադրային սպաներ: Ստացվող դիմումներն ընդունելու համար ստեղծվում է մանդատային հանձնաժողով Քեռու՝ Սենիկ Պողոսյանի զխավորությամբ (Վաչագան Չիրուխյան, Սամվել Եղիազարյան, Վոլոդյա Հովհաննիսյան, Արայիկ Առաքելյան, Հովիկ Հարությունյան, Մուրադ Կիրակոսյան, Արմեն Սարգսյան, ուրիշներ): Մանդատային հանձնաժողովի հետ միասին գնդի կազմավորման աշխատանքներում ներգրավվում են նաեւ այլ կառույցներից՝ Գրիգոր Գրիգորյանը, Գրիգոր Մելքումյանը, Գալուստ Գալուստյանը, Արսեն Մազաուզյանը, Լյովա Փիրումովը եւ ուրիշներ:

Որոշումից երկու ամիս անց ազգային զինված ուժերի կազմավորումում ծառայելու ցանկություն են հայտնում մոտ հինգ հազար կամավորական: Այդ օրերին Գերագույն խորհուրդ՝ Վազգեն Սարգսյանի անունով հեռագիր է ստացվում Գորիսից. «Դարոն Սարգսյան, գտնվում եմ Գորիսում՝ իմ պապերի օջախում: Անչափ ուրախացա, որ վերջապես հայկական բանակ է ստեղծվում: Ընորհավորում եմ, Դուք այդ բանակի սպարապետներ եք: Խնդրում եմ ինձ՝ 75 տարեկան սպայիս, ընդունեք ձեր բանակում ծառայության: Հարգանքներով՝ Սերո Խանգոյան»:

Մանդատային հանձնաժողովը եւ նրա շուրջ հավաքված մարդիկ, իրոք, հերոսական աշխատանք կատարեցին գնդի կազմավորման համար:

Սեպտեմբերի սկզբին գնդի ժամանակավոր հրամանատար



Է նշանակվում Գալուստ Գալուստյանը, շտաբի պետ՝ Գրիգոր Մելքումյանը:

Մանդատային հանձնաժողովի աշխատանքներին զուգահեռ կազմավորվում էր նաեւ գնդի հիմնական հրամանատարությունը: Հրամանատարի թեկնածու էր առաջարկվել խորհրդային բանակի նախկին սպա, գնդապետ Սարգիս Առաքելյանը, բայց ինչ-ինչ պարզաբանելով Պաշտպանության կոմիտեի համաձայնություն չէր տալիս: Այդ ժամանակ մի խումբ հափուկ գնդեցիներ Քեռու զխավորությամբ դիմում են կոմիտեի, պաշտպանում Ս. Առաքելյանի թեկնածությունը հրամանատարի համար: Այլեւս ոչինչ չէր մնում անելու. Հափուկ գնդի հրամանատար է նշանակվում գնդապետ Սարգիս Առաքելյանը: Վերջինիս բաժին ընկավ ամենածանրը՝ գնդի կազմավորման առաջին փուլը: Զինվորական բարձրագույն կրթություն ստացած խորհրդային բանակի նախկին սպային հաջողվում է մարտական գործողությունների մեջ կոպտացած ու համարյա անկառավարելի դարձած կամավորականների

պարտադրել բանակային կարգ ու կանոն, զինվորին վայել պահվածք ու կեցվածք: Ինչ խոսք, եղան նաեւ բայթողումներ, բայց,

միեւնույն է, նրան հաջողվեց գունդը կազմավորել: Շարքի պետ է նշանակվում խորհրդային բանակի մեկ այլ նախկին սպա, փոխգնդապետ Ֆելիքս Գզողյանը: Գնդի կոմիսարն է լեզենդար դարձած Քեռին, թիկունքի պետը՝ «Կոնդ» ջոկատի հրամանատար Վաչագան Չիրուխյանը, հրամանատարի սպառազինության գծով տեղակալը՝ Կոնստանդին Կոստանյանը, շարային մասի պետը՝ Արսեն Մագաուզյանը, օպերատիվ բաժնի պետը՝ Արամ Պահլավունին: Գումարտակի հրամանատարներ են նշանակվում Սամվել Եղիազարյանն ու Սուրադ Կիրակոսյանը: Գերագույն խորհրդի պաշտպանության հանձնաժողովի կողմից Հատուկ գնդում լիազոր-ներկայացուցիչ է նշանակվում ԳԽ-ի պարզամավոր, Արցախյան ազատամարտի ակտիվ մասնակից Գեորգ Բաղդասարյանը:

Գնդի հրամանատարությանը մեծ դժվարությամբ հաջողվում է բազավորվել հանրապետության հավաքակայանում: 1990 թվականի սեպտեմբերի 24-ին, ԱՄՆ մեկնելուց առաջ, ձեւավորվող գունդ է այցելում հանրապետության նախագահը Վազգեն Սարգսյանի հետ: Առաջինը գնդի մարտիկներին է դիմում Վ. Սարգսյանը.

«Ձինակից եղբայրներ, պարտության մեջ նոր էք է գրվում, կազմավորվում է ՀՀ պաշտպանության առաջին գունդը: Չեզանից յուրաքանչյուրն այսօր պիտի քաջ գիտակցի, որ իր վրա մեծ պարտականություն է դրվել՝ պետականորեն պաշտպանել հայրենիքը: Երանի նրանց, ում վրա է դրված այդ սուրբ գործը:

1990 թվականի հոկտեմբերի 5-ին տեղի է ունենում Հատուկ գնդի երդման արարողությունը, որին ներկա էր ՀՀ վարչապետ Վազգեն Սանուկյանը: Նա իր ողջույնի խոսքն է ուղղում գնդի մարտիկներին.

«Հուզումնալից է այս պահը: Մենք ճանաչում ենք միմյանց: Շարքերից հետո հանդիպել ենք կոսնիձորում: Փոխվել են ժամանակները: Մենք ըմբոստ ուժ էինք, ուզում էինք պաշտպանել մեր ժողովրդին: Դուք ձեր վրա վերցրիք մի շարք ծանր ու հերոսական պարտականություն՝ ծառայել ժողովրդին, ծառայել նվիրվելով: Ես ողջունում եմ ձեզ եւ կուզենայի ներշնչել բարձր երազանքի ոգին: Երազանքի, որ մենք նորից պիտի դառնանք մի հզոր ազգ՝ արժանի մեր պապերին: Մենք կունենանք հզոր պետություն, հզոր բանակ, կվերադարձնենք մեր նախնիների փայլը:

Ողջույն ձեզ: Գնդի մարտիկներին իր օրհնանքն ու ողջույնի ուղերձն է հղում նաեւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ն:

Գնդի երդման տեքստը գրել էր Քեռին: Վազգեն Սարգսյանի խմբագրումով այն սրապավ հեղինակ վերջնական տեսքը.

Ես՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի.....  
..... զորագրվելով ՀՀ պաշտպանության եւ հասարակական կարգի պահպանության հատուկ ստորաբաժանումների շարքերը, Աստուծո եւ ազգիս առջեւ երդվում եմ՝  
-անմաքուրդ նվիրվել Հայրենիքիս պաշտպանության եւ վերածնման սուրբ գործին,  
-դառնալ նվիրյալ զինվորը Հայաստանի վերականգնվող պետականության,  
-երդվում եմ մինչեւ վերջ հավատարիմ մնալ իմ Հայրենիքին, լինել ազնիվ, կարգապահ,  
-լիախորտել Հայաստանի Սահմանադրությունը եւ օրենքները,  
-պահպանել պետական եւ ծառայական գաղտնիքները,  
-չարտավարել Հայրենիքի զինվորի անունս եւ ընկերներիս պարիվը անվայել վարքով եւ անկարգապահությամբ,  
-չծառայելու զենքը անձնական, շահադիտական նպատակների համար,  
-հանուն Հայաստանի Հանրապետության չխնայել կյանքս:  
Հատուկ գնդի առաջին վկայականը տրվեց Քեռուն, իսկ գնդի դրոշմ դարձավ նույն Քեռու ձեռքով կարված դրոշմը: Այնպես որ, զուր չէ, որ Քեռուն այսօր էլ համարում են Հատուկ գնդի ոգին, լեզենդաներ պատմում նրա կերպարի մասին: Թեեւ գունդը ստեղծվեց ՆԳ նախարարությանը կից, բայց եւ երդում տրվող յուրաքանչյուր զինվոր իրեն զգում էր որպես նորաստեղծ Հայոց բանակի առաջին զինվորը: Այսօր էլ, փաստը փարի անց, հրամանատար Ս. Առաքելյանը հիշում է.

«Վաշտերը երդման արարողությանը ներկայացան անձանաչելիորեն փոխված: Մեծ մասը սահմանվել էր, զինվորական համազգեստին սպիտակ օձիքակալներ կարել, մինչեւ վերջին մերակը կոճկված էին բոլոր կոճակները: Քայլում էին ձիգ՝ յուրաքանչյուր վաշտ երգելով իր վաշտի երգը: Ոչինչ չէր հիշեցնում նախկին կամավորական ջոկատները: Դա պարտական անմոռանալի պահ էր: Մենք բոլորս էլ գիտակցում էինք, որ այդ շարքերը Հայոց ազգային բանակի առաջին ծիծեռնակներն են:

Հանդիսավոր ու սրբազան երդումից հետո գնդի մի քանի վաշտեր մեկնում են պետական ծառայության սահմանամերձ չորս շրջանների՝ Նոյեմբերյանի, Տավուշի, Սիսիանի, Ճամբարակ-Արծվաշենի սահմանապահ ուղեկալներ: Հետագայում նման վաշտ-դասակներով համալրվում են նաեւ Հայաստանի մյուս սահմանամերձ շրջանները: Վաշտեր, գումարտակներ են ստեղծվում նաեւ տնտեսական ու ստորադրեզիական նշանակություն ունեցող մյուս քաղաքներում ու շրջաններում:

Առաջին ու դժվարին քայլը կատարված էր, որին հաջորդեցին գունդը զինելու, հանդերձավորելու, մի խոսքով՝ նյութատեխնիկական բազա ստեղծելու դժվարին աշխատանքները:

Առաջին հայացքից գնդի կառուցվածքը կարող էր բավականին պարզ թվալ՝ թվով 26 վաշտ ընդգրկված էր երեք գումարտակում: Այնինչ, իրականում, դա գրեթե մի ողջ բանակային կառույց էր, որի ստորաբաժանումները մարտական գործողությունների էին մասնակցում միաժամանակ հանրապետության սահմանամերձ բոլոր գոտիներում, ուր պատերազմական իրավիճակ էր:

Գնդի կազմում վաշտի կարգավիճակ էին ստացել մարտական գործողություններում արդեն փառաբանված այնպիսի կամավորական ջոկատներ, ինչպիսիք էին «Նժդեհ» ջոկատը (իր. Բարսեղ Ղահրամանյան), «Արցախը» (իր. Զարնո Սահակյան), Էջմիածնի ջոկատը (իր. Գագիկ Մելքոնյան), Ապարանի ջոկատը (իր. Ֆեդյա), «Քասախ» ջոկատը (իր. Ժիրիկ Վարդանյան), Աշտարակի ջոկատը (իր. Վահան Պապոյան), Ալավերդու ջոկատը (իր. Համլետ Հովհաննիսյան), Հոկտեմբերյանի, Եղեգնաձորի, Գորիսի, Հրազդանի, Մեղրու եւ սահմանամերձ ուրիշ գոտիներից կամավորական ջոկատներ:

1991 թվականի հոկտեմբերի 1-ից գունդը վերանվանվում է ՀՀ ՆԳ նախարարությանն առընթեր «Պարեպտա-պահակային ծառայության գունդ»: Հրամանատար Ս. Առաքելյանին փոխարինում է Աշոտ Պետրոսյանը:

1992 թվականի հունվարից գունդը նորից է վերանվանվում այս անգամ արդեն «Սահմանապահ 002 Հատուկ գունդ»: Գնդի հրամանատար է նշանակվում Վուրդյա Կարապետյանը, որը հերոսաբար զոհվեց Շահումյանում: Այսօր էլ փարիներ անց, գնդի յուրաքանչյուր մարտիկ մի առանձին ակնածանքով ու հարգանքով է հիշում սիրված հրամանատարի անունը: Վուրդյա Կարապետյանից հետո գնդի հրամանատարի ժամանակավոր պարտականությունը ստանձնում է Գրիգոր Գրիգորյանը: Շուտով հրամանատար է նշանակվում Էջմիածնի վաշտի նախկին հրամանատար Գագիկ Մելքոնյանը: Վերջինիս հրամանատարության ընթացքում գունդը, հերոսաբար մասնակցելով այդ ժամանակ ընթացող մարտական գործողությունների մեծ մասին, հասավ իր փառքի գագաթնակետին:

1993թ. հունվարի 10-ից գունդը կոչվում է «Չորրորդ առանձին մոտոհրաձգային-մայրաքաղաքային հատուկ գունդ»: Գունդն իր շարքերում ամփոփում էր կամավորների այն առողջ միջուկը, որը հետագայում մեծ աշխատանքներ կատարեց բանակաշինության գործում. գնդերալ Գուրգեն (Գագիկ) Մելքոնյան, գնդապետներ Սենիկ Պողոսյան (Քեռի), Ֆելիքս Գզողյան, Ռազմիկ Պետրոսյան, Համլետ Հովհաննիսյան, Սուրադ Կիրակոսյան, Արսեն Սարգսյան, Վահան Պապոյան, Հովիկ Հարությունյան, Գեորգ Բաղդասարյան, Կոնստանդին Կոստանյան, Արսեն Մագաուզյան, Արամ Պահլավունի, Ալբերտ Գալստյան եւ ուրիշներ, փոխգնդապետներ Գեորգ Հակոբյան, Սամվել Եղիազարյան, Սամվել Բեկթաշյան, Սամվել Մկրտչյան, Բաղդասար Վարդանյան եւ ուրիշներ: Այնպես որ, Հատուկ գունդը եղել է նաեւ սպայական կադրերի յուրաքանչյուր դարձույց:

Գնդի բազմաթիվ մարտիկներ (շարքերը՝ հետմահու) պարգևատրվել են առաջին, երկրորդ աստիճանի Մարտական խաչ շքանշաններով, «Արիության համար», Մարտական ծառայության մեդալներով:

Առաջին վաշտի հրամանատար Զիվան Աբրահամյանը հետմահու արժանացել է Հայաստանի ազգային հերոսի բարձր կոչման:

